

MÜQAVİLƏ ŞƏRTLƏRİNİN POZULMASINA GÖRƏ ALINAN VƏ ÖDƏNİLƏN DƏBBƏ PULU

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsindən ÇIXARIŞ

...Maddə 462. Dəbbə pulu anlayışı

462.1. Dəbbə pulu (cərimə, penya) müqavilə ilə müəyyənləşdirilən, öhdəliyin icra edilmədiyi və ya lazımcına icra edilmədiyi, o cümlədən icranın gecikdirildiyi halda borclunun kreditora ödəməli olduğu pul məbləğidir. Əgər öhdəliyin məzmununu hələkətdən çəkinmək təşkil edirsə, dəbbə pulu hələkətən edildiyi andan tutulmalıdır. Dəbbə pulunun ödənilməsi tələbi üzrə kreditör ona zərər vurulduğu sübuta yetirməyə borclu deyildir.

462.2. Əgər borclu öhdəliyin icra edilməməsi və ya lazımcına icra edilməməsi üçün məsuliyyət daşıdırsa, kreditör dəbbə pulunun ödənilməsinə tələb edə bilməz.

462.3. Müqavilənin tərəfləri dəbbə pulunun miqdarını sərbəst müəyyənləşdirə bilərlər və bu, mümkün zərərdən çox ola bilər.

462.4. Əgər öhdəliyin icrası barədə vəd bu Məcəlləyə görə etibarsız sayılırsa, həmin öhdəliyin icra edilməməsi üçün dəbbə pulu haqqında qəbul edilmiş razılaşma da, hətta həmin vədin etibarsızlığı tərəflərə məlum olsa belə, etibarsızdır.

462.5. Əgər borclu öz öhdəliyin icra etdiyinə görə dəbbə pulu tutulması barədə mübahisə edərsə, o, icranı sübuta yetirməlidir, bu şərtlə ki, öhdəlik hələkətdən çəkinməkdən ibarət olmasın.

Maddə 463. Dəbbə pulu haqqında razılaşmanın forması

463.1. Dəbbə pulu haqqında razılaşma əsas öhdəliyin formasından asılı olmayaraq yazılı formada bağlanmışdır.

463.2. Yazılı formaya riayət edilməməsi dəbbə pulu haqqında razılaşmanın etibarsızlığına səbəb olur.

Maddə 464. Qanun üzrə dəbbə pulunun ödənilməsi

464.1. Kreditör qanunla müəyyənləşdirilmiş dəbbə pulunun ödənilməsinə, tərəflərin razılaşmasında onun ödənilməsi vəzifəsinin nəzərdə tutulub-tutulmadığından asılı olmayaraq, tələb edə bilər.

464.2. Əgər qanunla qadağan edilməyibsə, tərəflər qanun üzrə dəbbə pulunun miqdarını artırma bilərlər.

Maddə 465. Öhdəliyin icra edilməməsi üçün cərimə ödənilməsi

465.1. Əgər borclu öhdəliyin icra edilməməsi üçün cərimə ödəyəcəyini vəd edərsə, kreditör müqavilənin icrası əvəzinə dəbbə pulu ödənilməsinə tələb edə bilər. Əgər kreditör borcluya cərimə ödənilməsinə tələb etdiyini elan edərsə, öhdəliyin icra edilməsi barədə tələb istisna olunur. Əgər kreditör icra etməmək nəticəsində dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi hüququ varsa, o tutulmalı olan cəriməni zərərin minimum məbləği kimi tələb edə bilər. Bununla kreditörün digər zərərinin tutulması hüququ istisna edilmir.

465.2. Əgər borclu öhdəliyin lazımcına icra edilməməsi, o cümlədən müəyyənləşdirilməsi müddətində icra edilməməsi üçün cərimə ödəyəcəyini vəd etməmişdirsə, kreditör cərimənin ödənilməsinə və öhdəliyin icrasını tələb edə bilər. Əgər kreditörün lazımcına icra etməmək nəticəsində dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi hüququ varsa, kreditör onun ödənilməsinə tələb edə bilər. Əgər kreditör icranı qəbul etmişsə, cərimənin tutulmasını yalnız icranı qəbul edərkən bu hüququ özündə saxlamış olduqda tələb edə bilər.

465.3. Əgər borclu pul cəriməsinin ödənilməsi əvəzinə başqa hərəkəti icra edəcəyini vəd edərsə, bu Məcəllənin 465.1 və 465.2-ci maddələrinin tələbləri tətbiq edilir.

Maddə 466. Zərər və dəbbə pulu

466.1. Əgər öhdəliyin icra edilməməsi və ya lazımcına icra edilməməsi üçün dəbbə pulu müəyyənləşdirilmişsə, zərərin dəbbə pulu çatmamış hissəsinin əvəzi ödənilir.

466.2. Qanunda və ya müqavilədə aşağıdakı hallar nəzərdə tutula bilər:

466.2.1. zərərin deyil, yalnız dəbbə pulunun tutulmasına yol verilməlidir;

466.2.2. dəbbə pulundan artıq zərər tam məbləğdə tutula bilər;

466.2.3. kreditörün seçiminə uyğun, ya dəbbə pulu, ya da zərər tutula bilər.

466.3. Öhdəliyin icra edilməməsi və ya lazımcına icra edilməməsi üçün məhdud məsuliyyətin müəyyənləşdirildiyi hallarda dəbbə pulu çatmayan və ya dəbbə pulundan yuxarı hissədə və ya onun əvəzinə ödənilməli olan zərər həmin məhdudluqla müəyyənləşdirilmiş həddə qədər tutula bilər.

Maddə 467. Məhkəmə tərəfindən dəbbə pulunun azaldılması

Məhkəmə işin hallarını nəzərə alaraq tənəbəsüz surətdə yüksək dəbbə pulunu azalda bilər. Tənəbəsüz müəyyənləşdirilərkən kreditörün həm əmlak mənafeələri, həm də bütün əsaslı mənafeələri nəzərə alınır. Dəbbə pulu ödənilmədən sonra onun miqdarının azaldılması istisna edilir...

Alınmış dəbbə pulunun uçotu

Mühasibat uçotunda dəbbə pulunu yalnız borclu bu pulu ödəməyə razılıq verdikdən və ya məhkəmənin bu barədə müvafiq qərarı olduqdan sonra əks etdirmək lazımdır.

Belə hallarda mühasibat uçotunda aşağıdakı yazılış edilir:

Dt76, Kt80 borclunun etiraf etdiyi və ya məhkəmənin kəsdiyi dəbbə pulu uçotda əks etdirilir.

Dəbbə pulu nə vaxt gəlir kimi uçota alınmalıdır? "Bu müəssisədə gəlirlərin və xərclərin uçotunun hansı metodunun tətbiq edilməsindən asılıdır.

Əgər müəssisədə kassa metodu tətbiq edilirsə, onda dəbbə pulu yalnız faktiki alındıqdan sonra gəlir kimi uçota alınır. Bu Vergi Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin tələblərindən irəli gəlir.

Əgər müəssisə hesablaşma metodu tətbiq edərsə, onda müqavilə şərtlərinə əsasən dəbbə pulu almaq hüququ yaranan kimi bu dəbbə pulu vergi tutulan mənfəət hesablanarkən nəzərə alınmalıdır. Bu Vergi Məcəlləsinin 135-ci maddəsinin tələblərindən irəli gəlir.

Fərz edək ki, müqavilə şərtlərinə görə Sizin tərəfdən aldığı malın (işin, xidmətin) dəyərini vaxtında ödəmədiyi halda cərimə ödəməlidir. Müqavilə üzrə ödəmə vaxtı keçdikdə bu cərimə məbləği vergi tutulan mənfəət hesablanarkən nəzərə alınmalıdır.

Əgər cərimə məhkəmənin qərarı ilə tutulursa, onda cərimə məbləği məhkəmənin qərar çıxardığı tarixə nəzərə alınır.

Alınmış cərimə və penyalardan əlavə dəyər vergisi hesablanmalıdır?

Vergi Məcəlləsinin 159.1-ci maddəsinə əsasən malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsi və vergi tutulan idxal vergitutma obyektidir. Malların təqdim edilməsi, işlərin görülməsi, xidmətlərin göstərilməsindən kənar hər hansı bir əməliyyatın, o cümlədən cərimə və penyalardan əlavə dəyər vergisinə cəlb olunması Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmamışdır.

Misal 1. "A" müəssisəsi (məsatəni) "B" müəssisəsi (alıcı) ilə alqı-satqı müqaviləsi bağlanmışdır.

Müqavilədə alınan malın dəyərinin ödənilmə vaxtı daşığı göstərilməsi və ödənişin gecikdirilməsinə görə 6.000 manat məbləğində cərimə nəzərdə tutulmuşdur.

"B" müəssisəsi malın dəyərini vaxtında ödəməmişdir və "A" müəssisəsi ona 6.000 manat pretenziya irəli sürmüşdür. "B" müəssisəsi bu pretenziyanı qəbul etmiş və "A" müəssisəsinin hesablaşma hesabına malın dəyərindən əlavə 6.000 manat köçürmüşdür.

Prenziya alıcıya 2016-cı ilin dekabrında göndərilmiş və alıcı tərəfindən qəbul edilmişdir. Lakin cərimə məbləği 2017-ci ilin martunda ödənilmişdir.

"A" müəssisəsi gəlirlərin və xərclərin uçotunu hesablama metodu ilə müəyyənləşdirir.

2016-cı ilin dekabrında "A" müəssisənin mühasibatlığında aşağıdakı yazılışlar edilir:

Dt76, Kt80 6000 ödəmənin gecikdirilməsinə görə pretenziya alıcı tərəfindən qəbul edilmişdir;

2017-ci ilin mart ayında alıcıdan cərimə məbləği daxil olduqdan sonra "A" müəssisəsinin mühasibat uçotunda aşağıdakı yazılış edilir:

Dt51, Kt76 6.000 alıcıdan cərimə məbləği daxil olmuşdur;

Bu halda 6.000 manatı "A" müəssisəsi 2016-cı il üçün mənfəət vergisi hesablayarkən gəlir kimi nəzərə almalıdır.

Ödənilmiş dəbbə pulunun uçotu

Müqavilə şərtlərini pozmuş və buna görə dəbbə pulu ödəməli olan müəssisə bu cərimə və penyaları mühasibat uçotunda o halda əks etdirir ki, həmin cərimə və penyaları ya könüllü tanıyır, ya da məhkəmənin bu barədə qərarı olsun. Borclu ödəyəcəyi cərimə və penyalara satışdan-kənar xərclərin tərkibində uçota alır. Bu zaman mühasibat uçotunda aşağıdakı yazılış edilir:

Dt80, Kt 76 borclunun qəbul etdiyi və ya məhkəmənin kəsdiyi dəbbə pulu uçota alınır.

Vergi tutma məqsədləri üçün ödənilmiş (ödəniləcək) dəbbə pulu Mənfəət vergisi bəyannaməsinin 232-ci ("Sair xərclər") sətirində əks etdirilir. Əgər müəssisə gəlirlərin və xərclərin uçotunun kassa metodunu tətbiq edirsə, onda mənfəət vergisi hesablanarkən yalnız faktiki olaraq ödənilmiş dəbbə pulu nəzərə alınır (Vergi Məcəlləsinin 133-cü maddəsinə əsasən).

Əgər müəssisə gəlirlərin və xərclərin uçotunun hesablama metodunu tətbiq edirsə, onda mənfəət vergisi hesablanarkən ödənilib ödənilməməsindən asılı olmayaraq hesablanmış dəbbə pulu nəzərə alınır (Vergi Məcəlləsinin 136-cı maddəsinə əsasən). Məsələn, əgər Siz müqavilə şərtlərini pozmuşsunuzsa və bu şərtlərin pozulmasına görə müqavilədə dəqiq cərimə və ya penya nəzərdə tutulmuşsa, onda Siz bu dəbbə pulunu pretenziyanı gözləmədən də mənfəət vergisi-bəyannaməsinə daxil edə bilərsiniz.

Misal 2. 1-ci misalın şərtlərindən istifadə edək və "B" müəssisəsinin ödədiyi cəriməni necə uçota almalı olduğunu nəzərdən keçirək. Fərz edək ki, "B" müəssisəsi də gəlirlərin və xərclərin uçotunun hesablama metodu ilə aparır. Beləliklə, 2016-cı ilin dekabrında "B" müəssisəsi (alıcı) "A" müəssisəsinin (satıcı) pretenziyasını qəbul etmiş və ödəməni gecikdirdiyinə görə cərimə ödəməyə razılaşmışdır. Bu zaman "B" müəssisəsinin mühasibat uçotunda aşağıdakı yazılış edilir:

Dt80, Kt76 6.000 satıcının pretenziyası qəbul edilmişdir.

2017-ci ilin mart ayında, yəni cərimə ödənilərkən "B" müəssisəsinin mühasibat uçotunda aşağıdakı yazılış edilir:

Dt76, Kt51 6.000 cərimə satıcıya köçürülmüşdür.

Bu zaman "B" müəssisəsi 2016-cı il üçün vergi tutulan mənfəəti 6.000 min manat azalda bilər.